

Móra Ferenc:
A KÖLTŐ*

Nem ígérem, hogy elfogódottság nélkül fogok Pósa Lajosról szólni s utálnám magam, ha a tárgyilagosságom el tudná fújni a szeretetem lámpását, amellyel egy pillanatra utána világítok az örökkévaló sötétbe. Nem lehet az nekem tárgy, aki még most is sokat visszajárogat hozzám az éjszakai álom folyosóin, azzal a gyöngéd szeretettel, amivel az édesapám, meg az édesanyám. Fiamnak szólított az első találkozásakor, a Dankó Pista koporsójánál és fia gyanánt simogatott áldást a fejemre az utolsó órák párnáin, amikor már indult vele a fekete csónak a fekete vizekre.

Ezt a feketecsónakos halálmetaforát tőle tanultam, akkor, mikor először láttam, most huszonhat éve. Dankó Pistát temettük a szegedi kultúrpalotából, amelynek még akkor nem voltam minden es ura-cselédje. Akkor a szegedi sajtó keze-lába voltam, olyan szaladj-ide, szaladj-oda újságíró, közigazgatási riporter, mint komoly filozopherhez illik és egyben vezércikkíró is, mert a huszonnégyéves kor bölcsessége és lehiggadt világnézete különösen erre tesz alkalmassá az embert. Természetesen a Dankó temetésén se úgy voltam jelen, mint „jelenvolt”, hanem mint a nyilvánosság legismeretlenebb képviselője, a legkisebb vízmorzsa abban a parttalan embertengerben, amely összegyűlt a nótafát temetni, aki, szegény, csak halálában tudott spektakulummá válni. Ha a dal-estjein vett volna részt csak tizedannyi ember, bizonyosan tovább élt volna húsz esztendővel.

Az embertenger illő hűvösséggel állta a gyász-tósztokat, csak akkor morajlott át rajta érdeklődés, mikor egy méltóságos tartású szélesvállú férfi ezüsthajú, ezüstszakállú arca fehérlett a koporsó fölött.

– Pósa Lajos... Pósa Lajos... – mondogatták a tudósabbak a tudatlanoknak.

Sok fiatalkori barátja élt még akkor a költőnek, szegedi korából, újságírók, asztaltársak, vidám cimborák, én magam, még akkor csak egy éves gyütt-mönt a körtöltésen belül, csak a szegedi újságírás őskorának aranyporos anekdotáiból ismerem. Tudtam róla, hogy én előttem vagy húsz esztendővel ő is riporternek került Szegedre, de ebben a műfajban nem sokra vitte. Azaz hogy semmire se vitte, mert már a próbacalami-n elbukott. Csizmatolvajt fogtak az őszi vásárban s a szerkesztő az új riporterre bízta, hogy ezt a nevezetes eseményt öt sorban adja át a halhatatlanságnak. Pósa nagy orcaverejtékezéssel meg is szerkesztette az öt sort, odaírván a végére, hogy „az ismeretlen tettet Nagy Jánosnak hívják”.

– Ez nem az a hely, ahol magának babér terem, Lajos – mondta neki a szerkesztő – látom, hogy a Pegazust nem lehet hámba fogni. Magának a csillagok közt van a helye.

A csillagok egyelőre a szegedi színházban világítottak, ahová titkári minőségben került a költő. Inkább cím volt, mint hivatal, nem igen tett kárt semmiféle titokban.

A szájhagyomány is fenntartott egy Pósa-történetet. A Kis Palcsi pirosabroszos csárdájában ül a költő, akit azonban piros képe, koromfekete szakállá, hatalmas étvágya inkább gazdatisztnak sejtet, a Pallavicini-uradalomból szaladhatott be

egy kicsit a városba. Sült halat vacsorázik és kapros túróslapényt, világos sillert iszik rá, feketével utána, aztán barátságosan bólint a söntés felé:

– Fizetek, Palcsi bácsi!

– Löhet, Pósa úr.

– És mikor Palcsi bácsi összeád halad, csuszát, sillert, fehér kenyeret, fekete-kávét és fekete virzsiniát, ami együttvéve nem kevesebbet kóstál, mint harminc krajcárt, Pósa Lajos kihúzza a zsebéből a legújabb verseskötetét, leteszi Palcsi bácsi elé az asztalra, Palcsi bácsi pedig üzleti komolysággal visszaszámol belőle hetven krajcárt, mert rá van nyomtatva a szép külső zöldborítékú könyvre, hogy az ára egy forint.

Hát ilyen történeteket tudtam a méltóságos tartású, keményen felszegett nyakú öregúrról, akinek rekedtes baritonja felszárnyalt a virágos ravataltól az áprilisi kék magasba:

– Dicsőségesen letörött szárnyú, édes dalostársam, csillagkoszorús testvérem, Dankó Pista. Könnyeborult szemmel nézek fekete csónakod után, amelyet az örökkévaló Isten keze renget-ringat a fekete vizeken...

Nem hallottam én még ilyen halotti beszédet soha. Más is úgy volt vele, nemcsak én. A tömeg megilletődött hangtalansággal hömpölygött ki a temetőbe, én meg szaladtam a műhelybe, hogy mire szerkesztőm beér, készen legyen a riport.

Pósával, meg a többi pesti vendéggel együtt jött meg a temetőből. Nagy beszéddel voltak a szerkesztő úr szobájában, jöttek-mentek, poharaztak, boroztak, kétszer is be kellett csukni a nyitvahagyott ajtót, hogy dolgozni tudjunk tőlük.

Egyszer csak kiszól a szerkesztőm. Engem hív, beódalok nem nagyon készen. Mindig olyan tévedt gyerekek éreztem magam a pesti nagyok közt.

– Tessék?

– Pósa szerkesztő úr behozta a beszédje szövegét. Tessék, illessze be a tudósításba, persze szószerint közöljük.

Fülig vörösödtem és ijedtemben majd lenyeltem a fejemet.

– Már lement a tudósítás, szerkesztő úr.

– Jó, jó, de a beszéd...

– Az is. Tán már ki is szedték azóta. Mindjárt fölhozatom.

– Gyorsírtad, fiam? – nézett rám érdeklődve a költő.

– Nem. Nem tudok gyorsírást.

– Hát csak úgy jegyezted le ott a temetésen?

– Dehogy, abban a szorongásban nem lehetett volna írni. Csak idebent csináltam meg, emlékezetből.

– No, hozasd föl, majd kiegészítjük. Nagyon kényes vagyok az ilyesmire.

Föl is hozattuk a levonatot, de nem volt rajta mit változtatni. Pósa bácsi hol a saját kéziratát nézte, hol a levonatot és csóválta a fejét.

– Nem értem, nem értem.

Pedig nem volt benne semmi boszorkányság se, mindennapos újságíró-munkát végeztem. Soha nem kellett nekem jegyzet semmiről sem, amit nagyon meghallgattam. A költő azonban nyilván saját riporterségére gondolt vissza és nagyon

megcsodált. Este a jobbára ültetett a halászcárdában, ahol megültük Dankó Pista torát, mi többi cigányok és kivallatott múltból, jövőből. Mi vagyok, mit csinállok és mi akarok lenni?

Vállat vontam. Semmi se vagyok, híreket gereblyézek a városházán és korzón és nem akarok lenni semmi.

– Író se?

Hát igen, bevallottam, hogy valamikor volt olyan álmom, de már észretértem. Két év óta nem írtam mást, csak riportot.

– Mért nem írtál?

– Mert nem parancsoltak mást.

– Úgy? Hát akkor én azt parancsolom, hogy holnap délig írd meg egy történetet az Én Újságom-nak.

Szófogadó ember voltam már gyereknek is. Megírtam a történetet a kis kanásztól, meg a kutyájáról. Pósa bácsi hangosan kacagott, míg a közepéig ért, aztán sírdogált egy kicsit s a végén megsimogatta a hajam.

– Szépet írtál, öcsém. De van benne egy hiba. A kutyát úgy nevezed, hogy Mitvisz. Már pedig rendes kutyának Bodri a neve.

Ez volt az első-utolsó javítás, amit a kéziratomban csinált. Pedig aztán haláláig mázsaszámra kapta tőlem a sok apróbetűs kutyanyelvet. Százával a mesét, a verset s ifjúsági regényt is minden esztendőben. Ő volt az én aranyhidam, amelyen az újságírás kopár ólomszérűjéről bekerültem az irodalom virágoskertjébe. Igaz, hogy csak a szélébe, ahol még maguktól nőnek a vadvirágok, de hát nem is virágágyba való a pipitér.

Azért, hogy író lettem, a jó Isten a felelős. De hogy akármire nyúlok, gyermekíró maradok az utolsó tollvonásig, azt Pósa Lajosnak köszönöm. Idézhetem-e más-kép az emléket, mint meghatott gyerekszívvel, még most is, mikor az én fejem már fehérebb, mint az övé volt, mikor utoljára megáldott?

Őrzöm néhány száz levelét és kéziratát, ezek közt van egy ceruzával írt vers, amelynek ez a refrénje:

Hallod a lágyan mormoló Tiszát?

Szeged irodalmi körének, a Dugonics-Társaságnak hozta a verset, pár évvel a halála előtt s nekem mingyárt felolvasta. Nem is olvasta – szavalta. Azt hiszem, az ő szájában az egyszeregy is stílusos szavalássá változott volna. Öregharang-mély hangjával hol harsogta, hol búgta a verset, de a refrénnél megakadt. Elpróbálta tízszer, egymásután se egyre gondterhesebben csóválta a fejét:

– Mormoló Tisza, mormoló Tisza...

– Nem, ez nem jó. A Tisza nem mormol. Mondj valami jobbat, fiam.

Nincs nehezebb dolog a világon, mint másnak a versén csak egy betűnyit is változtatni. Hiába ismeri az ember a másoknak a lelkejárását is, meg a szavajárását is, nem tudja magát beletalálni készakarva. (Gondolom, Mikszáth mondja, hogy az ember egész életén keresztül hallgatja a mennydörgést, mégse tanul meg menny-

dörögni.) Meg se próbáltam más jelzót keresni a Tiszának. Igyekeztem megnyugtanni Pósa bácsit, hogy jó az a mormoló a Tiszának is, meg a közönségnek is.

– Azt gondolod? – nézett rám nyugtalanodva, aztán nem beszéltünk többet a dolgról. Később idegenek is jöttek, az asszonyok meghozták a szokott amábilis konfúziót, hol ők udvaroltak az öreg költőnek, hol az mondott nekik ifjúi kedveségeket, jó éjfélután kezdtünk búcsúzkodni. S az utolsó kézfogásnál azt mondja nekem Pósa bácsi:

– Te, mégis csak jobb lesz a csobbanó Tisza, mint a mormoló. Hallgasd csak:

Halod a lágyan csobbanó Tiszát?

S mikor másnap a közönség elé állt, mégis csak úgy olvasta föl a sort, ahogy először leírta:

Halod a lágyan mormoló Tiszát?

– Tudod, fiam, – mondta, ahogy a tapsok közül visszazabadult a helyére – egész nap hánytam-vettem magamban a dolgot, de mégis csak úgy hangzik a legszebben.

Gondolom, ezt hívták a régi világban műgondnak, költői lelkiismeretnek, minek. Így viaskodott magával Heine félesztendeig, míg a viráglehelletű *Du bist, wie eine Blume* nyolc sorával készen lett.

A mai világban ezt költői naivságnak hívják.

*

Ha megritkul is ez a naivság, még nem vészett ki egészen a költőkből és jó, hogy így van, mert e nélkül meghal a költészet. Jó, hogy még mindig vannak emberek, akik azt hiszik, a szonettjüknek van akkora fontossága, mint a marnei csatának – mindegy, hogy igazuk is lehet nekik – s akik napokig leverték tudnak lenni egy jelző miatt, amelyet nem találnak, vagy a győztes hadvezérek gőgjével tölti el őket egy új rím, amelyet a pillanat ihlete kihalászott a szavak óceánjából. A világon mindenkinek mindegy ez, az emberek hamarább észrevesznek egy pázsit millió fűszála közt egyet, amely nem úgy nőtt, mint a többi, mint egy szó halhatatlan finomságát, amely kínban szakadt ki a költő szívéből – s neki mégis birkózni kell magával érte, mint Jákobnak az angyallal.

Költészet hát van s talán egy darabig lesz is még a világon, de az utolsó költőt, aki az élet minden vonatkozásában az volt, Pósa Lajosnak hívták. Áldozópapja volt egy kultusznak, amelynek már nincsenek istenei és soha egy pillanatra se tette le a büszke önérzettel viselt bíborszegélyes tógát, amelynek fehérségén soha folt nem esett. Az ős Róma pontifex maximusa járhatott úgy Theodosius császár keresztény világában, ahogy ő járt miközöttünk. Mindig abban a díszruhában, amelyet a mennyei takácsok csak költők számára szöttek – míg vagy sztrájk nem ütött ki odafönt, vagy a költők el nem fogytak idelent. Láttá-e őt valaki olyan helyzetben, ismerte-e olyan gesztusát, amely méltatlan a költői ideálhoz? Hallott-e

valaki tőle durva szót, parlagi tréfát, duhaj kedvet harsogva kirobbanni? Ez a kemény, vállas, komolyszemű és puhaszájú, tiszta és méltóságos magyar úr az utcán és baráti körben, az íróasztalnál és felolvasóasztalnál, írók közt és gyerekek közt mindig és mindenütt a költő élő szobra volt.

Másnál mindenkinél póznak látszanék ez és az is volna, nála természetes volt, csináltság nélkül való. Hitt abban, hogy a költő kivirágzása az emberi fajnak, ez a hit kisugárzott minden mozdulatából és megóvta azoknak a mindennapos gyarlóságoknak a bogáncsaitól, amik a mi ruhánkba, többi emberekébe, az aszfalton is beleragadnak, nemcsak az árokparton. Ám ő sohase járt árkok partján és nem járt gyalog a szép sima pesti utakon se: őt mindig a szárnyas ló vitte, mint Ezeregyéj Bedur királyát. Végigálmodta az életét és mindig fájt neki, ha a valóság fölrezengette. Az illúziók édestején élt az utolsó szemrebbenésig, de mindig megborzonzott, ha abba a realitás morzsái hullottak.

Sohase tudtam eljutni szülőfalujába, Radnótra, de láttatlanul is megesküszöm rá, hogy az valami ittfelajtott darabja lehetett a paradicsomnak, – legalább addig, amíg Pósa Lajos hazajárt bele. A többi világot az angyalaival teremthette az Úristen, de a Balog-völgyét a maga kezével szabta ki, jókedvében, édes délutáni álom után. Maga gömbölyítette vadszegfűs halmait, szépasszonytenyerű virággal telezsótt lankáit, maga szegte be nefelejccsel az ér ezüst pántlikáját és Pósaék kertjének galagonyabokrait ő parancsolta ki a legszebb szavú pinyókéket.

A pinyókék meg is voltak elégedve a kvártéllyal, de Kiss József, a költő, aki vendégül járt Pósaéknál, olyan pinyóke volt, a ki a maga pesti fészkeben perzsaszőnyegekhez szokott és képzőművészeti remekhez. Nem volt nagyon elragadtatva a radnóti ház falusi szépségeitől. Versben még csak megjárja a tulipántos lóca, de azért mégis csak Jussufnak volt igaza, aki „hármát szeretett: a dalt, a csókot, a kerevetet.”

– Nézd azt a gólyát a tetőn, mióta áll féllábon a szakadó esőben! – mutatta büszkén Pósa Lajos a ház madarát.

– Elég bolond, mikor nem muszáj neki féllábon állni – jelentette ki hűvösen a másik költő.

A futó nyári zápor után kisütött a nap, a szivárvány szalagja, amit bábabokrának mondanak a radnóti magyarok az ősi mitológia nyelvén, bekötötte az esősákok száját, a violák felfrissülve ágaskodtak az ablak alatt. – Pósa bácsi csalogatta le Kiss Józsefet a kertbe egy-két fordulóra.

– Nem megyek, Lajos, – vonakodott a vendég, – nem akarom károdat.

– Kóromat? Nekem? – ütődött meg Pósa bácsi.

– Na igen, tudod sár van odakint s ha egyet-kettőt lépek, az egész birtokodat elviszem a cipőimen Pestre...

– Hát ilyen ember ez a Kiss József, tudod – panaszkodott nekem évek múltán Pósa bácsi s annyi fájdalom és keserűség volt a hangjában, mint a gyermekében, akinek az aranypénzére azt mondják a felnőttek: rézkrajcár.

A koalíció idején mutatta nekem egyszer azokat a leveleket, amiket Kossuth Ferenctől kapott. Háromszor-négyszer unszolta mandátumvállalásra abban a kerületben, amelyiket akar.

– Nem kellett, Pósa bácsi?

– Hát hogy kellett volna? – kapta föl megbántva a fejét. – Más az én hivatásom, nem a politika. Nem kell nekem senki mandátuma.

– Látod, pedig az a gondtalanság, a jómód, a pihenő öregség, a minden.

– De én költő vagyok, fiam! – emelte föl a szemét, mintha látná annak a hivatásnak a csillagát, amelynek sugarait mindig érezte magán. – Az én mandátumomat az Úristen adta, hogy szennyezném én ezt be politikával? A költő maradjon fehér, mint a lilium, de neki még az árnyéka is fehér legyen.

Ő árnyéktalan költőnek maradt koporsója zártáig. Olyannak, amilyenek kisgyerekkorunk boldog rajongásában képzeljük a költőt.

*

Egyszer valami fiatal költő verses mesét vitt hozzá a tücsökről és a hangyáról. Az ismert ezópusi mese volt, a régi sovány pedagógiai tészta, a tanköltészet cukrával, mákjával behintve.

– Nem rossz vers, – fújta Pósa bácsi elégedetten az operásza füstjét.

– Tetszik szerkesztő úrnak?

– Hát ügyes, ügyes.

– Tehát közli szerkesztő úr?

– Dehogy közlöm – komorodott el Pósa. – Nagyon utálatos téma ez, kérem. Hát nem eleget kínozzák az iskolában a gyerekeket ezzel az örökös szorgalommal? Most már még versben is azt verjük a fejéhez, hogy zsugorogj, hangyálgodj, mert másképp úgy jársz, mint a tücsök. Elég volt már a hangyamorálból, kedves öcsém. Higgye el nekem, van annak a szegény nótás tücsöknek az élete annyit érő, mint azé a zsugori, kapzsi hangyáé.

...Szegény öreg tücsök, aki gondtalanul átdalolta az élet nyarát, még az ősz leszálltán se vette észre, hogy tarlott már körülötte a mező és csak hűséges tücsök-társa szíve tart még körülötte meleget. Az Isten szerette dalosát, hogy elhívta őt a kertjébe, mielőtt lehullott volna a hó és a nyár magára hagyott muzsikusat, aki a hangyáknak hegedült, megvette volna a hideg.

Én most onnan jövök, Pósa szülőhazájából, Hontból, Gömörből, Nógrádból, a Garam és Ipoly mellől. Apró magyarok Pósa verseket mondtak nekem és a nagyok, az apró magyarok szülői azt kérdezték tőlem, hogy nem állított még Pósának szobrot senki? Se a hazafias költőnek a magyar közélet, se a gyermekköltőnek a magyar népnevelők, vagy a magyar szülők.

Annyi nehéz találós mese közt honnan találhatnám ki éppen ezt? Én csak azt tudom, hogyha valaki költő szobrot érdemelt volna ettől a kortól, amely nemzeti reneszánsznak nevezi magát, Pósa Lajos akkora szobrot érdemelne, mint a Gellért-hegy. De szobra nincs, akkora se, mint egy papírnehezék s Pósa özvegyének nincs egyéb ingatlana a kerek világon, mint a költő sírja. Jó is van így, mert míg az öz-

vegy oda jár kisírni a szíve hét fájdalmát, addig zöld marad rajta a borostyán. De aztán még a fülemilék se fognak rátalálni a beomlott sírra, amelyben a legfehérebb szívű költő porlad, akinek bohókás rímeivel kacagni, könnyen kihulló és könnyen száradó könnyeivel sírni és puha ágyukban az Isten elé térdelni időtlen-időkéig fognak még a magyar gyerekek.

* 1914. július 9.-én halt meg Pósa Lajos. Az emlékbeszédet Móra Ferenc 1919 januárjában tartotta felette a Zeneakadémián rendezett emlékűnnepen.

1930. október 26.-án leplezték le Pósa Lajos szobrát a Városligetben. Szeged üdvözetét Móra Ferenc tolmácsolta.

In: Napok, holdak, elmúlt csillagok; *Révai*, 1936